

De zee zal me troosten

meulenhoff.nl

Rosita Manuguerra

De zee zal me troosten

ROMAN

Vertaald uit het Italiaans

door

Hilda Schraa

MEULENHOFF

Nederlands
Letterenfonds
dutch foundation
for literature

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

ISBN 978-90-896-8400-4

ISBN 978-94-023-2785-4 (e-book)

ISBN 978-90-492-1294-0 (audio)

NUR 302

Oorspronkelijke titel: *Malanima*

Omslagontwerp: Pinta Grafische Producties

Omslagbeeld: © Ebru Sidar

Vormgeving binnenwerk: Steven Boland

Copyright © 2025 Rosita Manuguerra

First published in Italy in 2025 by Feltrinelli Editore.

Publicato in accordo con Piergiorgio Nicolazzini Literary Agency (PNLA)

© 2026 Nederlandse vertaling Hilda Schraa en Meulenhoff Boekeryj bv,
Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining,
AI training and similar technologies.

Voor mijn opa,
de eerste *cuntacunti*, verhalenverteller, in mijn leven.

Ik wilde dat hij zou bekennen dat het hem niet lukt om die plek van zich af te schudden, al blijft hij herhalen dat het een afgesloten hoofdstuk is. 'Het lukt me inderdaad niet om die plek van me af te schudden,' gaf hij uiteindelijk enigszins vermoeid toe, 'maar ik vecht ertegen. En vroeg of laat win ik die kleine strijd. Bevrijd ik me ervan.'

– Ermanno Rea, *Fuochi fiammanti a un' hora di notte*

Een maanloze nacht

Mijn ouders ontmoetten elkaar onder water en voor twee eilandbewoners had ik geen treffender manier kunnen verzinnen. Mam zwom altijd met haar ogen dicht om te voorkomen dat het zout in haar ogen zou prikken. Ze bepaalde het traject en zwom in een rechte lijn rakelings over de bodem, zo lang als ze haar adem kon inhouden. Op een dag botste ze tegen mijn vader aan. Volgens haar was dat mijn vaders schuld, omdat hij zich precies had gepositioneerd tussen haar en de rots die ze als einddoel had uitgekozen. Als ik mijn vader moest geloven zou ze vroeg of laat sowieso tegen iets of iemand zijn aangebotst, omdat ze nu eenmaal zwom zonder te kijken. Ze mocht zich gelukkig prijzen dat hij het was geweest.

Als ik naar hun foto's uit die tijd keek – zij net achttien, in een badpak met verticale strepen en met een bos krullen die haar gezicht omlijstten; hij vijftwintig, met de scherpe jukbeenderen van iemand die te snel van jongen in man is veranderd – dacht ik vaak dat ze logen. In die julimaand ont-

moetten ze elkaar steeds op hetzelfde klif, vroeger was dat op het eiland een alternatieve aanlegplaats wanneer de mistral tekeering. En als ik zeg dat ze elkaar ontmoetten bedoel ik dat ze daar elk met hun eigen vriendengroepje naartoe gingen. Met zijn tweeën ergens afspreken zou geen goed idee zijn geweest, niet op een plek waar ook de muren oren hadden. Op het oog een goed doordacht plan, maar uiteindelijk wekte het toch argwaan bij hun vrienden. Het was wel heel toevallig dat ze, hoe het kon wist niemand, steeds op precies dezelfde plek gingen zwemmen. Het eerste wat de aandacht trok waren de blikken die ze uitwisselden, daarna de posities die ze innamen. Mijn vader en mijn moeder lagen of zaten altijd met het gezicht naar elkaar toegewend, als een vreemd soort zonnebloemen. Na de eerste keer in het water kropen de badlakens steeds dichterbij elkaar toe. Tegen de tijd dat de zon onderging lagen ze zij aan zij, met pinken die elkaar raakten en vrienden die om hen heen draaiden zonder te durven storen, ervan overtuigd dat er iets speelde.

Het was Inktvis die het als eerste aan mijn vader vroeg. Hij was niet bepaald een van de snuggersten en het feit dat hij degene was die de vraag stelde, betekende gewoon dat het hek al van de dam was.

‘Cesco,’ zei hij, ‘wat zijn je bedoelingen met Teresa?’

Mijn vader antwoordde in alle eerlijkheid: ‘Haar beter leren kennen.’

‘Je weet toch dat ze verloofd was met het Prinsje?’ zei de ander toen, niet helemaal zonder leedvermaak.

Na de middenschool had Teresa zich teruggetrokken binnen de veilige muren van het ouderlijk huis. Verder leren was geen optie, was dat ook nooit geweest. Niet voor een vrouw, niet voor een eilandbewoonster: het zou betekenen dat de zee moest worden overgestoken. Ze had zichzelf er trouwens

ook van overtuigd dat ze het fijn vond om op het eiland te blijven. Ze vond het fijn om elke dag om zes uur wakker te worden, het opklapbed in te klappen, het nachtkastje in de kast weg te stoppen en met een doek de vingerafdrukken van de kastdeuren te vegen zodat haar slaapkamer weer woonkamer kon worden. Daarna ging ze naar de keuken, zette een pannetje melk op het vuur en voordat de melk kookte, had ze de katten die op het binnenplaatsje zaten te wachten, al eten gegeven. Dat jaar had Scheeltje het leven geschonken aan vier kittens, allemaal wit, allemaal blind. Mam ging altijd op het stoepje naar ze zitten kijken. Ze vroeg zich af of er die zomer in elk geval eentje zou overleven. Scheeltje had niet echt een moederinstinct: ze ging vaak weg en veel langer dan zou moeten. Soms was het de honger die de kittens doodde, soms waren het de meeuwen. Mam was allang de tel kwijt van alle lichaampjes die ze had opgeruimd. Ze deed ze in een zak en gooide ze in zee. Ze had haar ouders meerdere keren gevraagd of ze alsjeblieft het gezinnetje in huis mocht halen: maar helaas. Mijn oma had gezegd dat de katten vrij waren geboren en dat ook moesten blijven.

Datzelfde argument was niet voor haar opgegaan toen de ouders van het Prinsje met een pasfoto van hun zoon bij hen thuis hun opwachting hadden gemaakt en een verloving hadden voorgesteld. Zij had zich niet verzet. Ze ging ervan uit dat dat op je zeventiende inderdaad de volgende stap was die moest worden gezet. En misschien vond ze hem, als ze eenmaal kennis hadden gemaakt, ook wel leuk.

Het was een verloving tussen twee families geweest. Elke zondag ging mijn moeder, nadat ze haar ochtendtaken had afgerond, naar de kerk. Daarna maakte ze een wandelingetje met nichtjes van hem, die zich flink hadden opgedoft voor de mis, want god verhoede dat de Eeuwige Vader zag dat ze

Hem in hun dagelijkse kloffie kwamen vereren. Na twee keer over de pleinen van het dorp te hebben geflaneerd – twee keer maar, tien minuten heen, tien minuten terug – ging ze ervandoor omdat haar schoonouders haar verwachtten. Ze stapte bij hen binnen, hing haar zondagse jas weg in de slaapkamer, waar een mufte, museumachtige lucht haar neus binnendrong. Dan was het tijd voor het middageten: ze hielp in de keuken, dekte de tafel, ruimde af, liet zien dat ze alles kon wat een toekomstige echtgenote moest kunnen. De enige die op deze dagen schitterde door afwezigheid was het Prinsje, dat ver weg zijn dienstplicht vervulde. Het contact verliep via brieven. Hij stuurde haar altijd ellenlange, vol liefdesverklaringen, die zij overdreven vond omdat ze elkaar nauwelijks kenden.

Zij had een keer, in de paar schamele regels waarmee ze hem antwoordde, haar twijfels geuit: *Je moet je niet beledigd voelen, maar misschien houd ik niet van je.*

Hij antwoordde: *Dat doet er niet toe, voorlopig is het voldoende dat ik van jou houd.*

Sinds ze verloofd waren, was hij slechts drie keer met verlof naar huis gekomen. En alle drie de keren had zij hoge koorts gekregen, waardoor ze de deur niet uit kon. Haar moeder verzorgde haar, maar nam het haar ergens ook kwalijk. Ze legde koude kompressen op haar dochters voorhoofd, wachtte een halfuurtje en nam dan opnieuw haar temperatuur op. Was die niet gedaald, dan herhaalde ze de operatie om uiteindelijk te vragen, aan wie was niet duidelijk, wat ze met zo'n rampzalige dochter aan moest, die net wanneer ze haar verloofde zou ontmoeten – een goede partij bovendien – ziek werd. Daarna ging ze naar de keuken, naar eigen zeggen om bouillon voor haar dochter te maken, ze deed de koelkast open en barstte in huilen uit.

‘We zijn arm, we zijn arm,’ zei ze.

Haar dochter, in de slaap-woonkamer, hoorde het aan. De derde keer, die samenviel met haar achttiende verjaardag, velde de dokter zijn diagnose: ‘*Malanima*,’ zei hij, zielsverdriet, een mysterieuze ziekte die je opliep wanneer je op een plek was waar je niet wilde zijn.

‘En hoe genees je daarvan?’

‘Daarvan genees je... daarvan genees je door de zee.’

Op het eiland genas de zee van alles en nog wat.

Mijn moeder voegde toen een extra taak toe aan haar dagelijkse bezigheden: naar het klif gaan, elke middag om drie uur.

Ik weet niet of het het heilzame effect van de zilte zee-lucht was of het doorbreken van de dagelijkse sleur, maar er veranderde iets in haar denken. Een van die zondagen, die beloofde een zondag als alle vorige te worden, gooide ze de boel overhoop en nam ze eindelijk een beslissing. Ze zei haar moeder gedag om haar plichten als verloofde te vervullen en begaf zich naar het huis van haar schoonouders met een envelop in de hand. Nadat ze hen had bedankt voor de gezamenlijk doorgebrachte tijd, legde ze de brief op tafel en drukte ze hun op het hart deze aan het Prinsje te geven. Toen verliet ze voor de laatste keer hun huis. Alleen achtergebleven maakten de schoonouders de envelop open en lazen de brief. Er stond ongeveer het volgende in: *Vergeef me, maar dat ik niet van jou houd, dat doet er wel degelijk toe.*

Twee jaar en twee maanden daarna werd ik geboren, het kind van Cesco en Teresa. Het was een intieme bruiloft geweest, want geen van tweeën hadden ze zin om geld uit te geven dat ze niet hadden, en als ze iedereen die ze kenden hadden moeten uitnodigen, dan zou binnen de kortste keren het hele eiland van de partij zijn geweest.

De eerste nacht van mijn leven was een maanloze nacht: voor wie erin gelooft betekent het dat mijn ouders, na mij, geen andere kinderen zouden krijgen. En om eerlijk te zijn, dat troostte mijn moeder. Terwijl haar ogen zochten naar de maan die er niet was en ze haar eerste wankele stappen zette na weeën die een hele dag hadden geduurd, besloot mijn moeder hoe ze me zou noemen. Ze noemde me Mia: want ze voelde dat niets in het leven ooit echt van haar was geweest en ze hoopte dat het voor mij anders zou zijn.

I

Niet iedereen op het eiland kwam en ging op dezelfde manier.

Er waren mensen van wie ik de aanwezigheid had leren associëren met natuurverschijnselen. Ze arriveerden met het zonnetje in mei en vertrokken met de eerste regen in september, van die regen die de grond net wat compacter maakt, waardoor het stof niet meer opwaait. Ik had de indruk dat ze de aanblik van het eiland buiten het mooie zomerseizoen, wanneer de zon niet langer brandde en de wind het eiland van alle kanten teisterde, niet konden verdragen. Misschien hadden zij al een geheim ontrafeld dat ik pas veel later zou ontdekken: blijven zo lang de omstandigheden gunstig zijn.

Er waren ook mensen die elke dag heen en weer gingen. Ze verlieten in de ochtend hun gezin om op het vasteland te gaan werken en kwamen 's avonds terug. Eén been aan de ene kant en één been aan de andere kant, zonder zich ooit af te vragen bij welke kust ze nu eigenlijk hoorden.

Nog weer anderen hadden van de zee hun woonplaats gemaakt. Ze brachten hele nachten door aan boord van de

vissersboten, kwamen alleen naar huis en aan land om de netten te legen, de luiken dicht te doen en te gaan slapen in afwachting van een nieuwe nacht.

En dan had je nog de mensen bij wie de gedachte om weg te gaan nooit was opgekomen.

Marina kwam in de zomer op het eiland aan, maar toen het tijd werd om te vertrekken, vertrok ze niet.

Ik zag haar voor het eerst op een plek waar geen toeristen kwamen.

Op een strand net buiten het dorp, waar je alleen naartoe ging als de sirocco waaide, de enige wind die daar rust bracht. Iedereen vermeed dat strand omdat het achter de begraafplaats lag en het tij er zelfs de eerste graven dreigde weg te spoelen, die waarvan het marmer met een korst zout was bedekt en waar niemand nog naar omkeek.

Het was maar twintig minuten lopen, ik liet de fiets het liefst thuis en ging met de benenwagen. Ik vond het heerlijk om op de route regelmatig even stil te staan om te bekijken wat er uit de droogstenen muurtjes aan weerszijden van de weg groeide. In die tijd van het jaar waren het vooral de schijven van de vijgencactus, met hun oranje en paarsrood gekleurde vruchten, hetzelfde paarsrood waarmee tante Nietta haar lippen stiftte. Hoe meer vijgen ik telde, hoe dichterbij het einde van de zomer was, zo wist ik. Om dat einde aan te kondigen waren ook de eerste regens gearriveerd.

Wat de regen met de grond doet, doet de storm met de bodem van de zee. Eerst begint het wateroppervlak te schuimen, het zand te verstuiven in het water. Dan slaat het neer, wordt het water helderder dan ooit en de bodem zichtbaar, alsof je er door een ruit naar kijkt. Elke keer dat het gebeurde, wilde ik het zien. En ik wist dat San Nicola er de beste

plek voor was. Daar vulde het water de tufstenen bekkens die de ruggengraat van de inham vormden. Het waren geen natuurlijke bekkens, maar de zee had het steen zwart gekleurd en de hoeken afgerond, waardoor je – als je niet beter wist – dacht dat er nooit een mensenhand aan te pas was gekomen. Tijdens de storm vulde de zee de bekkens, daarna kwam het moment van het leeglopen. Het water begon weg te sijpelen door de sleuven in de kalkachtige wanden en liet achter wat het had meegebracht: flarden van netten, drijfhout.

Die dag lag er tussen de troep ook een pekzwarte massa, die me vanaf de weg, van bovenaf, al was opgevallen. Ik moest, balancerend over de glibberige rotsen, dichterbij komen om te beseffen dat het om een dolfijn ging, die liggend op zijn zij was achtergebleven. Het water bedekte het dier nog maar voor de helft. De andere helft werd aan de lucht blootgesteld, was zwart geworden en door de zon gaan rotten. Lucht en water, het waren de elementen van het dier, maar hier niet in de juiste verhouding, niet in de verhouding die hem het leven mogelijk maakte. Ik had mijn voeten al in de spleten van de rotswand vastgezet om naar beneden te klimmen, toen ik haar vanuit het niets zag opduiken. Ik verstopte me. Ze moest ongeveer van mijn leeftijd zijn, een lok wit haar hing voor haar gezicht en ze sjouwde een armvol houten planken mee. Ze stapte het bekken in, het water likte aan de zomen van haar korte broek. Ze leek er geen aandacht aan te besteden, maar liep naar de dolfijn. Ze wrikte de planken onder het dode lichaam en gebruikte ze als hefboom. Vanuit de verte zag ik haar schouderbladen, die door haar badpak niet werden bedekt, op en neer gaan in het ritme van de kracht die ze uitoefende. Na een aantal pogingen besepte ze dat ze haar volle gewicht moest inzetten. Uiteindelijk slaagde ze erin de dolfijn over de rand van

het bekken te werken, terug naar de open zee. Zelf gleed ze uit over de glibberige algen en belandde op haar achterste in het water. Ze zette zich met haar handen af en stond net op tijd weer overeind om de dolfijn op het water te zien drijven, voordat hij zonk. Ze bleef roerloos staan staren naar het punt waar hij was verdwenen. Toen klom ze langzaam uit het bekken, liep naar een tas die nog op het strand lag, ging op een rotsblok zitten en stak een sigaret op.

Ze zag me niet. Ik ging niet naar haar toe.

Ik dacht gewoon dat ze een van die mensen was die binnenkort zouden vertrekken.

In die dagen greep ik elk excuus aan om de deur uit te gaan. Moest er brood worden gehaald, dan ging ik brood halen. Ik kwam terug en legde het in de broodtrommel, waar broodjes en schimmel zich waren gaan ophopen zonder dat iemand zich daar om bekommerde. Bij ons thuis had het hele huishouden altijd om mijn oma van vaderskant gedraaid en dat was zeker die laatste zomer, de zomer van de overgave, het geval geweest.

Lange tijd had ik gedacht dat mijn oma een zwakke, kwetsbare vrouw was, die de aandacht opeiste waarop ik, met mijn kinderlijke geest, recht meende te hebben. Ze droeg een handgebreide roze omslagdoek, zo eentje die je onmiddellijk voor je ziet wanneer je het woord ‘oud’ uitspreekt. Lopen ging al jaren niet meer, een tweede hersenbloeding had haar eerst tot de stok veroordeeld, toen tot de rolstoel en uiteindelijk moest ze van het bed in de leunstoel worden getild en van de leunstoel weer in het bed.

Ik kon me niet herinneren dat ik haar ooit had zien lopen

of had horen praten. Als klein meisje ging ik haar, zodra ik wakker werd, twee kusjes geven, een op elke wang. Ze hadden me geleerd dat het zo hoorde. Oma reageerde door haar lippen tegen mijn jukbeen te drukken, ze had de kracht niet meer om een zoenend geluid te produceren, en ook niet de controle over haar lichaam om te voorkomen dat er op mijn gezicht een paar druppels spuug achterbleven, die ik stiekem met de rug van mijn hand afveegde. Toen mijn vader dat een keer zag, werd hij kwaad. Ik begreep niet waarom. Later besepte ik dat die vrouw, die ik als een sta-in-de-weg beschouwde, allereerst zijn moeder was en pas daarna mijn oma. Maar ook mijn vader probeerde al niet meer met haar te praten, berustte in het feit dat ze hem niet meer kon antwoorden.

Toen probeerde ik het. Terug uit school ging ik naast haar zitten. De klanken kwamen vervormd uit haar mond. Soms waren het slechts lettergrepen, soms woorden. Ik wachtte geduldig tot die woorden zinnen zouden worden. ‘Kom, mijn kind’ was een van de begrijpelijkste zinnestukjes die ze wist uit te spreken. Ik raakte ervan overtuigd dat ik de enige was die haar kon begrijpen. Dat haar gevangenis de gevangenis was van iemand die nog een levende geest heeft, maar geen controle meer over het lichaam. We ontwikkelden een taal die bestond uit blikken. Eén keer met de oogleden knippen betekende ja, twee keer betekende nee. Ze was gewend geraakt aan die basale manier van praten, en als ik niets te vertellen had, hief ze haar ogen ten hemel, alsof ze me wilde aansporen.

Tante Nietta, de zus van mijn vader, sloeg onze uitwisselingen nieuwsgierig gade. Half een was de tijd voor het middageten, zeven uur die voor het avondeten. Tante Nietta dekte ook voor oma, al wist ze dat oma nooit meer bij ons aan

tafel kon komen zitten. Volgens mij troostte die gewoonte haar. Liet die haar geloven, al was het maar voor een paar tellen, dat haar moeder nog steeds de oude was. Het stof-servet, het glas, het bestek van haar uitzet, best groot maar licht. Later ontdekte ik dat het oma's lievelingsbestek was, uit de tijd dat ze nog goed ter been was. Foto's uit die jaren maakten bij ons thuis geen deel meer uit van het heden. 'Tactloos om ze te tonen,' had iemand ooit gezegd. Ik zag er ooit een in een fotoalbum dat ingepakt in zijdepapier in mijn moeders kast lag. Een foto van de bruiloft van mijn ouders. Oma stond kaarsrecht naast mijn vader, een grijze jurk, haar krullen stijf van de haarlak, het leek wel ijzerdraad. Ik herkende haar amper.

'Hoe was oma toen ze jong was?' had ik mijn moeder gevraagd, met de foto in mijn hand.

'Ze zwaaide de scepter over de hele familie,' antwoordde ze, 'als zij aan het woord was, durfde niemand haar tegen te spreken.'

Ik probeerde dat trotse beeld te rijmen met dat andere dat ik elke dag thuis zag: de inmiddels ongekamde haren, de slappe huid, waaronder je de botten kon raden. Misschien praatte ze niet, omdat ze niets meer te zeggen had. Misschien was het van haar kant berusting in de tijd die voorbijging, in combinatie met een vreemd soort halsstarrigheid: vroeg of laat zou ze toch iets te zeggen hebben, dus kon ze haar energie maar beter voor dat moment bewaren.

Ze was op het eiland komen wonen uit liefde voor mijn opa, die vlak voor de geboorte van hun tweede kind, mijn vader, was overleden. Dus had ze haar zoon zijn naam gegeven: Francesco. Ze had haar kinderen alleen grootgebracht, het land bewerkt dat haar man haar had nagelaten. Haar tomaten waren de lekkerste van het hele eiland, omdat ze

de planten zout water gaf. Natuurlijk had ze terug kunnen gaan naar het vasteland, naar het gehucht waar ze was opgegroeid, maar dat wilde ze niet. Vanaf de allereerste dagen had dat door de zee omgeven stukje grond haar betoverd. Ze had er dan ook op gestaan om mijn tante, haar eerstgeborene, een naam te geven die deed denken aan het eiland, waarmee ze onwillekeurig een vete veroorzaakte met haar schoonouders, die van mening waren dat het meisje de naam van haar oma moest krijgen, Antonietta. Dat accepteerde ze als tweede naam, maar het was niet genoeg om haar schoonouders te doen bedaren. Ze weigerden hun schoondochter nog langer te groeten en bleven het meisje stug Nietta noemen. En Nietta was ook de naam waarmee mijn tante zich overal voorstelde omdat zij, als ze er niet was geboren, nooit ofte nimmer op het eiland zou zijn gaan wonen. Ze werd ertoe gedwongen: ze moest zich bekommeren om haar moeder, de eerste vrouw op het eiland die een broek had gedragen – tot groot schandaal van iedereen – en die tegen haar veertigste haar eerste hersenbloeding had gehad en niet meer in staat was om voor zichzelf te zorgen. Ik vroeg me af hoe dat moest zijn: van niemand hulp willen, maar er niet meer zonder kunnen. Tante Nietta en papa moesten ineens voor hun moeder zorgen. Ook al was papa getrouwd, ze hadden toch besloten om met zijn allen in het huis te blijven wonen. Zo was Nietta voor mij eerder een oudere zus geworden dan een tante. Een veel oudere zus, want ze was veertig toen ik nog tien moest worden. Wanneer ik hulp nodig had ging ik naar haar en niet naar mijn moeder.

Nietta was altijd gejaagd. Wanneer mijn ouders haar bij oma kwamen aflossen, ging ze lesgeven in een naaiatelier, in een oud gebouw dat van de Kerk was, maar nu door een groep eilandbewoonsters in beheer was genomen. Daarna

kwam ze thuis en stopte ze het verdiende geld in een sieradenkistje. ‘Eén ding mag je nooit vergeten: relaties doen je de das om,’ zei ze met een bloedserieus gezicht tegen me. Ik knikte half bewonderend, half onthutst, maar ik voelde toen al dat ze iets bijzonders had, iets wat me steeds weer ontglipte hoe vaak ik ook probeerde er vat op te krijgen.

Soms hielp ik haar met het huishouden. In oma’s kamer stond een kast die, als je hem opendeed, de geur verspreidde van de lavendel die tante Nietta en ik in juli altijd plukten en in katoenen zakjes deden. Ik scheidde de bloemen van de stengels en knipte de satijnen linten in gelijke stukken, zodat de strikjes allemaal hetzelfde zouden uitvallen. Alleen werden ze nooit allemaal hetzelfde, maar dat was juist ook het mooie ervan. Rechts in de kast hing de witte stoffen hoed met oma’s trouwjurk. Zo nu en dan haalde tante Nietta de jurk tevoorschijn om hem te laten luchten. Ze nam hem mee naar het dakterras en hing hem aan een van de balken van de overkapping, waarvoor ze een lange stok gebruikte. Daar liet ze hem bungelen tot de zon onderging. Soms betrapte ik haar terwijl ze er roerloos, als betoverd, naar stond te staren.

‘Tante, waar denk je aan?’ vroeg ik dan.

‘Dat ik hem niet nodig zal hebben.’ En ze schudde zichzelf wakker uit haar gepeins. Daarna viste ze de jurk met de stok weer van de haak om hem in de kast terug te hangen. Ze liep de trap af met de jurk in haar armen alsof het een pasgeboren baby was.

Soms, op dagen dat de mistral blies, gebeurde het dat er tocht door het trapgat trok. Dan bolden de ruches van de jurk op en was het net alsof Nietta een soort kwal vasthield, met van die pulserende ademhalingen. Ik stortte me op de jurk om hem weer tot normale proporties terug te brengen.

Tante Nietta lachte, maar zei er meteen achteraan dat ik voorzichtig moest doen en de jurk niet kapot mocht maken, want al zou zij hem nooit gebruiken, ooit zou ik aan de beurt zijn. En dat klonk als een dreigement. Ik was nog een kind en dacht zelden of nooit aan trouwen. Voor mij ging het meer om aantrekkingskracht en het lot dan om witte jurken. Maar ik luisterde zonder haar tegen te spreken, enerzijds omdat ik geen idee had wat ik tegen die gemoedstoestand zou moeten inbrengen, anderzijds omdat haar woorden – altijd – verwezen naar een mysterieuze horizon.

De zomer waarin ik dertien werd, ging oma snel achteruit. Ik ging niet meer van huis. Papa en tante Nietta kregen haar niet meer uit bed. Ze draaiden haar elk uur om, om doorligwonden te voorkomen. Ik keek naar oma en het zou me niet hebben verbaasd als ik, had ik haar gedachten kunnen lezen, daar een hele reeks gebeden tot de Almachtige had aangetroffen, waarin ze Hem smeekte om haar hier zo snel mogelijk weg te halen. Maar ik kon haar gedachten niet lezen. Ik kon alleen haar hand vasthouden. Mijn lange, smalle vingers had ik van haar, zeiden ze.

De laatste dagen legde ik mijn handen over haar oren om te voorkomen dat ze iets zou horen. Papa en Nietta ruzieden vaak hardop, alsof zij er al niet meer was.

‘Cesco,’ zei Nietta, maar het was mijn vader die doof bleek te zijn. Terug van het land zat hij roerloos op de bank, als commandant van de wacht gevangen in de monotonie van de uren die steeds hetzelfde waren. Tante schudde hem door elkaar. ‘Cesco,’ zei ze weer, met de vastberaden stem van iemand die wat hij wil zeggen meerdere keren in gedachten heeft geoefend: ‘We moeten een besluit nemen. We kunnen haar niet zo laten liggen. Ze moet naar het ziekenhuis.’

Papa schudde zijn hoofd. Met een heftige ruk, alsof hij een hinderlijke gedachte wilde verjagen. ‘Er valt niets te beslissen. Je weet wat ze heeft gezegd: “Laat me op het eiland!” We laten haar niet op het vasteland sterven!’

‘Dus je hebt besloten om niets te doen?’

‘Nee. Ik blijf hier om ervoor te zorgen dat jij doet wat zij wil.’

‘Denk je dat ik dat niet al genoeg gedaan heb?’ diende Nietta hem dan van repleik, maar zo zachtjes dat oma het ook zonder mijn handen op haar oren niet zou hebben gehoord. En ik vroeg me opeens af of ze tien, twintig jaar geleden op die manier ruziemaakten. Na die laatste opmerking van zijn zus sloeg papa zijn ogen neer als een beschaamd kind. Nietta vertrok met de borst vooruit, klaar om de volgende dag opnieuw het vuur te openen. En zo ging het maar door, gekibbel en geruzie, terwijl oma langzaam uitdoofde.

Ze stierf op een middag in augustus, en als ze nog iets had willen zeggen, dan deed ze dat niet. Ze moesten me bij haar wegdragen, toen ik hoorde dat ze niet meer ademde had ik me aan haar vastgeklampt. Tante Nietta, rechtop naast het bed, huilde en trilde, haar haren, die ze altijd in een knotje droeg, hingen nu los, waren plotseling meer grijs dan zwart. Papa stond doodstil, alsof hij zijn adem inhield, de tranen over zijn wangen verraadden hem. Zo bleven ze staan tot mijn moeder de kamer binnenkwam, gevolgd door een vrouw die Amalia heette. Zij zou oma afleggen.

‘Dat meisje moet hier weg,’ zei Amalia resoluut.

Ik realiseerde me niet onmiddellijk dat ze mij bedoelde.

